
Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik ve Ahlâk

Aydın USTA*

ÖZET

Günümüz modern yönetimlerinin en temel sorunlarından birisi toplumsal yararı artırabilecek yöntem ve teknikleri geliştirmektir. Ancak, toplumsal yararı artırabilecek yöntem ve teknikler bazı koşulların sağlanmasını gerektirmektedir. Bu koşulların başında da, yeterli personele sahip olmak ve onları yönlendirmek gelmektedir. Çünkü kurumlarda temel unsur kurumsal değerleri benimsemiş insan unsurudur.

Ayrıca bir kurumun etkili ve verimli olabilmesi için personelin görev davranışlarını kurum normları çerçevesinde düzenlemeleri gerekmektedir. Kurum normlarının en etkili ise personelin etik amacı ve ahlaki yükümlülükleridir. Bu çerçevede bu çalışmanın konusunu etik amaçlar ve ahlaki yükümlülükler oluşturmaktadır. Çalışmanın ana hipotezi ise kamu yönetiminde etik ve ahlak teorilerinin uygulanmasının etkililiği artıracağı iddiasıdır.

Yöntem olarak bu çalışmada, karmaşık felsefi kavramları açıklamak ve kavramlar arasındaki neden sonuç ilişkilerini ortaya koymak amacıyla *dolaylı araştırma yönteminden* yararlanılmıştır.

Araştırma bulgularına dayalı olarak denilebilir ki, etiğin teleolojik; ahlakın deontolojik teorilerini algılamak, kamu yönetiminde, etkililiğe ve verimliliğe katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Etik, Ahlak, Teleoloji, Deontoloji, Kamu Yönetimi

ETHICS AND MORALITY IN PUBLIC ADMINISTRATION FROM THEORY TO PRACTICE

ABSTRACT

One of the basic problems of contemporary modern administrations is to develop methods and techniques to raise public utility. But, the methods and techniques which can raise public utility involve some requirements. At the head of these requirements is to have enough personnel and to direct them.

Besides, in order to be effective and efficient, personnel should order their attitudes according to the norms of organization. The most effective of the norms is the ethical aim of the personnel and moral obligations. In this frame, the subject of the study is ethical aims and moral obligations and also the main hypothesis of the study is the argument that; practice of the theories about ethics and morality in public administration should raise effectiveness.

Indirect Research Method is used in this study in order to explain complex philosophical concepts and introduce cause and effect relations.

According to findings of this research it can be said that to realize the teleological theories of ethics and deontological theories of morality could contribute effectiveness and efficiency of public administration.

Keywords: Ethics, Morality, Theology, Deontology, Public Administration

---

* Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi, İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

1. GİRİŞ

Günümüzün modern toplumlarında yaşanan çelişkiler, olgusal değerleri ve ahlaki davranış ölçülerini tahrip etmiştir. Bu durumun sonucu olarak da toplumsal yaşamda yer yer yozlaşmalar görülmektedir. Bu yozlaşmalar kamusal alanlara da yansımış ve kamu kurumlarını yapısal ve işlevsel olarak etkisi altına almıştır. Kamu kurumlarında yaşanan bu olumsuzluklar, hukuk sistemini ilgilendirdiği kadar; ahlaki boyutta, etik disiplini de ilgilendirmektedir.

Dünya geneline bakıldığında birçok ülkede skandalların yaşandığı, bunun sonucu olarak da yönetimlere karşı güvenin azaldığı görülmektedir. Yine birçok ülkede yaşanan yolsuzluklardan dolayı insanlar, politikacıların devlet aleyhine zenginleştiklerini düşünmektedirler. Kamu yönetimine karşı güvenin azaldığı bu tür ülkelerde değerler yıprandığından dolayı demokrasiyi geliştirmek çok güç gözükmektedir.

Bu yaşananlar kamu yönetimlerinin ciddi prestij ve saygınlık kaybetmelerine yol açmaktadır. Bu olumsuzluklar karşısında, hukuksal düzenlemeler yetersiz kaldığından, etik disiplini, günümüzde artık bir moda kavram haline gelmiştir. Bu bağlamda, 19. yy. politik bilimin, 20. yy ekonomi biliminin yüzyılı iken; 21. yy etik bilimin yüzyılıdır denilebilir. Bu nedenle etik kavramını ve bu kavramı tamamlayan ahlak ve deontoloji kavramlarını tanımlamakta yarar vardır ve bu çalışmada şu sorulara yanıt aranılmaktadır.

- Kamu sektöründe etik amaç neyi ifade etmektedir?
- Kamu sektörüne özgü etik kurallar var mıdır?
- Kamu sektöründe etiğe niçin gereksinim duyulmaktadır?
- Günümüzde etik konusu niçin sıkça konuşulmaktadır?

Bir ülkede işlerin yolunda gitmesi; ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması; kamu görevlilerinin etik düşünmesine ve ahlaki davranmasına bağlıdır denilebilir. Tersini söylenecek olursa; kamu görevlilerinin değer yargılarının bozulması durumunda, görevlilerin içinde yer aldığı toplum da bozulmaktadır.

Bir kurumda ahlaki değerler çalışanlara kazandırılmazsa ve buna uygun davranılmazsa, yöneticiler-çalışanlar, çalışanlar-çalışanlar, kurum-vatandaş arasında karmaşa yaşanmaya başlar ve bu karmaşa kurumu ciddi sorunlara sürükleyebilir.

Etik kavram ve teorileri, kamu sektörü normları üzerinde önemli derecede etkilidir. Bu nedenle, kamu çalışanları, mesleklerini icra ederlerken karşılaştıkları ahlaki sorunlar karşısında ahlak veya etik teorilerinden yararlanabilirler.

2. ETİK

Etik, ahlaki eylem ve kuralların dayandıkları temelleri ve yöneldikleri değerleri araştıran bir disiplindir. Bir başka ifade ile etik, başkaları ile birlikte iyi bir yaşamın nasıl sağlanacağı konusunda kişisel düşünmedir. Etik bu anlamda iyi/kötü ayrımı yapar. Etik, davranışlara felsefi bir bakış açısı ile anlam kazandırmaya çalışarak, *doğru-yanlış, ödev-yükümlülük, toplumsal sorumluluk* kavramlarını sorgular. Gaudet'e göre etik, ahlaki davranış konusunda sistemli olarak düşünmektir (CNFPT, 2009).

Etik bilimi, insanların gelenekleştirdikleri kuralları basitçe izlemeyip, davranışın kabulleniş kurallarına akılcı nedenler aradıkları zaman başlar. Davranışına akılcı neden arayan birey de etiysen olarak adlandırılır. Etik, bir *iyi eylem* yargısına varmaya çalışırken, bireyi düşünmeye yönlendirir adeta bireyi düşünme aracılığıyla eğitir.

Genel olarak etikte incelenen konular, insan eylemlerinin amacı, ahlaki yükümlülüğün niteliği, vicdan, ödev kavramı ve bunları inceleyen çeşitli felsefi sistemlerdir (Pazarlı, 1980: 35). Etik, temel ilkeleri belirleyerek ruhsal eğilimlerimizin ve davranışlarımızın kaynaklarını, bunları yönlendirip idare edilme şekillerini öğretir.

Etik şu sorulara yanıt arayabilir: Bu iyilik nedir? Neden bazı işler iyilik, bazıları kötü unsurları taşır? İşte burada iyiliğin niteliği sorunu ortaya çıkar ki bu da kuramsal ahlakın konusudur.

Etik kendisine özgü bir konusu vardır. Bu konu alanı insanın tutum ve davranışlarıdır. Ahlak, davranışların toplumsal kurallarından meydana gelirken; etik ise ahlakla ilgili insan davranışlarının neden ve gerekçeleri hakkında değerlendirmeler yapar.

Etik, bir eylemi ahlaki açıdan iyi bir eylem yapan niteliksel durumu sorgulamaktadır ve bu bağlamda, ahlak, iyi, ödev, gereklilik, müsaade vb. gibi kavramları ele almaktadır. Böylece eylemini etik açıdan temellendirmek isteyen kimseye argümantasyon stratejileri sunulmuş olur; bu stratejiler yardımıyla, insan eylemlerine ilişkin ahlaki sorunları ve çelişkileri sorun ve çelişki olarak görmek mümkün olacak; olası çözüm önerileri geliştirebilmek, ahlaki sonuçları üzerinde düşünebilmek ve belirli bir çözüme karar verebilmek mümkün olacaktır (Pieper, 1999: 17).

Felsefi anlamda ahlaki değerlerin özünü ve temellerini araştıran etik bilimi, insanın bireysel ve toplumsal yaşamındaki ahlaksal davranışları ile ilgili sorunları inceleyen felsefenin bir dalı olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle etik kavramı, iyi nedir? Ya da doğru hareket nedir? Sorularına yanıt üretmeye çalışır (Akarsu, 1984: 62).

İnsan hem yaptıklarının hem de bunları yapış yollarının haklı ve doğru olduğunu açıklamanın bir çabası olmaksızın ne yaşayabilir ne de eylemde bulunabilir. Başka bir deyişle o sürekli ahlaksal yargılara varır. Bir davranış biçimine haklı ya da doğru derken, onun tersine haksız ve yanlış der. Başka hiçbir varlık ahlaksal yargılara varamaz (Selsam, 1995: 7).

Soruşturmaların gidişi içinde, başka bir soru kaçınılmaz olarak doğar: Neden ben şunu değil de bunu yapmalıyım? Annemi ve babamı saymak için ahlaksal bir zorunluluk var mı? Eğer öyleyse bu nereden geliyor? Niçin yalan söylememeli, çalmamalı ya da öldürmemeliyim? Başka deyişle, ahlaksal ölçütler kabullenildiğinde ikinci bir soru doğmaktadır: Neden doğru denileni yapmalıyım da yanlış olanı yapmamalıyım? Bu durumda önemli nokta, birey ya ilke olarak ahlak yasasını reddedebilir ya da buna uyulmada gereken davranış sergiler (Selsam, 1995: 9).

Etik, insan davranışlarını tanımlayarak ya da açıklayarak değil de, değerlendirerek yapar. Buradaki değerlendirmeden kasıt, insan eylemleri ve bunların sonuçlarının çözümlenmesidir. Kullanılan ahlak terimlerini ve ahlaki yargıların statüsünü çözümlleyen etik, takınılan ahlaki tutumların arkasında yatan yargıları inceler. Bu noktada ahlak-akıl ilişkisi önem kazanmaktadır.

“Bilgi erdemdir ve ahlaklı yaşantı evrensel akıla uygun hareketle olur.” İlkesinden beri, bu ilişki tartışılmaktadır (Uyanık, 2003: 171).

İnsanın eylemleri ile ilgili tüm etkenler de etin inceleme konusuna girer. Bu etkenler; eylemin gerçekleştirildiği koşullar, eylemin yöneldiği amaç, eylemin sonuçları, eylemin doğruluğu ve yanlışlığı, eylemin doğruluğunun temellendirilmesi gibi konuları kapsar. Etiğin temel soruları da etiğin bu etkenleriyle ilgili olarak ortaya konulur. Bu temel sorular şunlardır: Ahlaki eylemin bir ereği var mıdır? İnsan ahlakı eylemde bulunurken özgür müdür? Ahlak yargısının niteliği nedir? Kişi vicdanı karşısında evrensel ahlak yasası var mıdır? Ahlaki eylemin bir amacı olduğunu savunan görüşlerin başlıcaları, bu amacın; mutluluk, haz, fayda, ödev olduğunu ileri sürmüşlerdir (Tunalı, 2009: 116).

3. AHLAK

Ahlak, bireyin diğer toplumsal düzen kurallarının etkisi olmadan kendini denetlemesi ve bir tür kendisine hâkim olmasıdır.

Bireyin kendisine hâkim olmasında kuşkusuz, üst benliğin ve aklın etkisi büyüktür. Erdemli olmak, başkasına yardım etmek, doğruluk gibi davranışlar ahlakın kapsamına girer. Ahlak, iradeye, vicdana ve duygulara bağlı, bireyi iyiliğe götüren içten gelen bir kuvvettir. Birey kendi kendini yargıladığında ve kendine hükmettiğinde, ahlak bu özgürlüğün kendisidir. Bu anlamda ahlak, bireyin kendi kendine yasakladığı veya kabul ettirdiği şeylerin tümüdür.

Ayn Rand’a göre ahlak, insanın tercih ve davranışlarına rehberlik eden değerler sistemidir. Değer, elde edilmesi ve/veya korunması (elde tutulması) için çaba gösterilen şeydir. Değerler amaçlı eylemlerde bulunan varlıklar için ancak geçerli olabilirler (Yılmaz, 2011: 29).

Ahlak yasasının iyiliği, etik ölçütlere göre belirlenir. Etik, ahlak esaslarına ve yasalarına ait görüşleri ve fikirleri gösterir. Ahlak ise görevlerin nelerden ibaret olduğunu bildirir. Etik sadece aydınlatır, çözüm üretmez. Etik, ikilemde olunan düşünceleri besler ve kararları yönlendirir.

Bir özürlüye, bir yoksula yardım etmek, bir başkasına iyilik yapmak demektir. Yoksullara yardım, kimsesizleri korumak, yararlı derneklerde görev almak, toplumda zayıf olanları korumak hep uygulamalı ahlak konusuna girer.

İnsanın sağlığını koruması, ailesine bakması, ulusunu ve yurdunu sevmesi birer görevdir. Bu görevlerin her biri uygulamalı ahlakın konusudur. Fakat görev denilen şeyin niteliği nedir? İnsan neden dolayı görevini yapmaya zorunludur? Bu zorlamayı yapan kuvvet nedir? İşte burada ele alınan sorunlar ise etiğin konusudur (Pazarlı, 1980: 36).

Ahlak birçok alanlarda görevleri bildirir; etik ise sadece görevin kaynağını ve niteliğini araştırır. Ahlak, iyi işleri gösterir. Etik ise iyiliğin ne olduğunu, araştırır. Biri uygulamaları, öteki de uygulamaların temellerini ve kaynaklarını araştırır (Pazarlı, 1980: 36).

Kant’a göre, ahlakın temel kaynağı bireyin yine kendisidir. İnsanın doğasına dayanan ahlak, iç kaynaklıdır. Bu kaynak kültür ve ırk farkına bakılmaksızın, akıl sahibi olmaları sebebiyle tüm insanlarda aynıdır. İç kaynağın ilkeleri hiçbir kültürün veya dinin tekelinde değildir. Bu yüzdendir ki her toplumda erdemli davranış ve erdemli insan görmek mümkündür. Buna doğal ahlak adı verilir (Ceylan, 2004: 86).

4. ETİK VE AHLAK TEORİLERİ

Ahlak felsefesi alanında önemli teoriler bulunmaktadır. Ancak akla uygun kararların alınmasında deontoloji ve teleoloji teorileri en üstün teorilerdir. Bu teoriler, karar alınmasında etik kavramların uygulama yöntemi olduğu kadar etik sistemi de tanımlamaktadırlar.

Felsefeci Andre Comte Sponville (2006: 6), etik ve ahlak arasındaki ayrımı şöyle belirtmektedir: Ahlak bir görevi iradi olarak yerine getirmek; etik ise iyi bir görevi düşünmektir. Çağdaş filozoflardan John Rowels, doğru olanı yapmak deontolojik; iyi olanı düşünmek teleolojiktir diyerek teoriler arasındaki farkı ortaya koymuştur (CNFPT, 2009).

Etik; ahlak üzerinde düşünebilme etkinliğidir. Bu konuda Harald Delius şu tespitlerde bulunmaktadır: "*Moral* (ahlak) ve *etik* sözcükleri arasında günlük dildeki çok anlamlılık, geçişlilik ve kaypaklığa rağmen, her iki sözcüğü birbirinden ayırmada yine de bir ölçümüz vardır. Ahlakın olgusal ve tarihsel olarak yaşanan bir şey olmasına karşılık; etik, bu olguya yönelen felsefe disiplininin adıdır. Ahlak bir davranışı ifade ederken; etik davranışla ilgili bir düşünceyi ortaya koymaktadır. Ama etimolojik açıdan baktığımızda, her iki sözcük de *töre*, *gelenek*, *alışkanlık* anlamlarına sahiptir. Bu nedenle, N. Hartmann, ahlakların çokluğuna karşılık; etiğin tekliliğinden söz eder. Bununla kastedilen şey, bir felsefe disiplini olarak etiğin tekliliğidir ve böyle bir disiplin olarak etiğin görevi, herhangi türde bir ahlak geliştirmek ve bu ahlaka uyulmasını öğütlemek değil; tersine ahlaksal bağıntıların niteliği üzerine bir genel görüş elde etmektir (Takiş, 2004: 7).

Genellikle iyi bir yaşam amacı için "*etik*" terimi ve bu amaca ulaşmak için ise zorlama/kısıtlama etkisi olan normatif içerikli "*ahlak*" terimi kullanılmaktadır. Amaç ile norm arasındaki ayırmada temel ayraç bunların teorilerinin farklı olmasıdır. Etik, Aristotelesçi yaklaşımın ileri sürdüğü teleolojik perspektifle karakterize edilmekte; ahlak ise Kantçı yaklaşımın ileri sürdüğü deontolojik bir bakış açısıyla tanımlanmaktadır. Bu iki yaklaşım arasındaki ilişki ise şöyle tanımlanabilir: (1) Ahlak etiği öncelemektedir. (2) Etik amacın ahlaki norm süzgecinden geçme zorunluluğu vardır. (3) Ahlaki norm pratiği çıkmaza girdiğinde etiğe başvurulması doğaldır. Ahlak, etik amacın meşru ve hatta vazgeçilmezi olmakla birlikte sınırlı bir gerçekleşmesini oluşturur ve etik bu anlamda ahlaki kuşatır. Bu anlamda ahlak ve etik kuramlar birbirlerini tamamlamaktadırlar (Ricoeur, 2010: 233). İzleyen alt başlıklarda ilgili teoriler hakkında açıklamalar yapılmaktadır.

4.1. Etiğin Teorisi: Teleoloji

Etik amaca, adil kurumlar içerisinde, başkalarıyla birlikte ve başkaları için "*iyi yaşam*" amacı denilebilir. Etik amacın ilk bileşeni Aristoteles'in "*iyi yaşam*", "*iyi hayat*" dediği şeydir. Etik, tüm özellikleriyle tümelciliğe yöneliktir. Ahlaki yükümlülük ise öznel olarak "*iyi yaşam*" amacı ile ilişki içerisindeydir.

Teleolojik kuramlar, bireyin eylemlerinin sonuçları üzerine odaklanır. Yani bir eylemin iyiliğini veya kötülüğünü, doğruluğunu veya yanlışlığını eylemin sonuçları gösterir. Teleolojik yaklaşıma göre "*iyi*" demek, en çok sayıda insana, en fazla iyiliği getirmek demektir. Kısacası *teleoloji*; bir davranış ve kararın eylem ve sonuçlarının ahlak kurallarına uygunluk derecesini değerlendirmeyi ifade eder.

Bazı filozofların görüşüne göre, tıpkı tıbbın veya tıbbi ilkelerin sağlığa erişmeyi en iyi bir biçimde temin etmesi gibi, doğru ve yanlışla ilgili ilkeler de etik amaçlara ulaşmayı en iyi biçimde mümkün kılan bilgiyi temsil eder. Buna göre en temel görev belli amaçlara ulaşmak olup, doğru ve yanlışla ilgili ilkeler, bu yöndeki çabaları düzene sokar. Bu görüşe göre, ilkeleri meşrulaştıran şey, onların hizmet ettikleri amaçların doğru amaçlar olmaları ve buyurdıkları eylemlerin söz konusu amaçlara erişmenin en iyi yollarına tekabül etmeleridir (Cevizci, 2005: 647).

Teleolojist, genel olarak ahlaki eylemleri, topluma sağladığı yararlar göre değerlendirir. İnsanın neden ahlaka ihtiyaç duyduğu sorusu, etik alanında cevaplandırılması gereken en temel sorudur ve bu sorunun cevabı değer kavramıyla yakından ilişkilidir.

4.2. Ahlakın Teorisi: Deontoloji

Genel bir ifade ile ahlak, *iyiliğe varılması için insanın uymaya kendini mecbur hissettiği manevi ve ruhi görevler ve bunlara ilişkin kurallar* biçiminde tanımlanabilir. Ahlak kurallarından bazıları nispi niteliktedir, zamana ve yere göre değişebilir. Bazı ahlak kurallarının bu değişebilen kapsamı yanında, ahlakın kendisi ve özü değişmez niteliktedir. Bu da ahlakın "*iyiliğe*" yönelen konu ve amacıdır (İmre, 1980: 18).

Deontolojik teori Immanuel Kant'ın ahlak teorisi olarak bilinmektedir. Teleolojik teorilerin aksine deontolojik teoriler, eylemlerin sonuçlarını ele almamakta, etik açıdan eylemin kendisini değerlendirmektedir (Gök, 2009: 130). Deontolojik yaklaşım, değerlerin hayata geçirilmesini gözetken bir anlayıştır.

Ödev, ilke, irade, yükümlülük, yasa ve kural gibi kavramlar deontolojik yaklaşımın anahtar kavramlarıdır.

Deontolojik yaklaşıma göre ahlaki ilkeler ve değerler kamu görevlisine kazandırılmışsa; birey karar verirken bunlara dayalı olarak karar verecektir. Kısacası *deontolojik* teoriler kamu yönetimi açısından, bir meslek üyelerinin uyması gereken kuralların tümü olarak algılanabilir. Söz konusu bu teori, bir eylemin ahlaksal değerini, sonucuna göre değil eylemin arkasındaki niyete bağlı olduğunu öne sürmektedir.

Deontolojist açısından bakıldığında, doğru olan eylem, iyi olan eylemden bağımsızdır; oysa teleolojist açısından bakıldığında doğru olan eylem, iyiliği maksimize ediyorsa iyi bir eylemdir. Deontolojist, ahlaki davranışı, haklı nedenlerine dayalı olarak değerlendirirken; teleolojist ahlaki davranışı sonuçlarına göre yargılar.

5. TEORİLERİN KAMU YÖNETİMİNE UYGULANABİLİRLİĞİ

Bu teorilere kamu yönetimi açısından bakılacak olursa; kamu görevlileri, özel amaçlarının yanında etik amaçlara da sahiptirler. Bu etik amaçlara ulaşabilmek için de ahlaki yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadırlar. Söz konusu olan etik amaçlar evrensel; ahlaki yükümlülükler ise bireyseldir ve değişebilir.

İnsanoğlu bir canlı olarak fizik dünyada; fakat bir insan olarak metafizik dünyada yaşar. İnsanın içinde yaşadığı bu metafizik dünya ahlak ve değerler dünyasıdır. İşte gerek değerler dünyası, gerek ahlaki yargılar, dolayısıyla da

metafizik dünya, nesnelere dışında insanla var olan, insana özgü bir dünyadır veya kısaca insanın kendisidir (Ural, 2004: 46).

Gerek değerlerin gerekse ahlaki yargıların ifade ettiği bilgilerin, hem toplumsal hem de bireysel dayanaklarından söz edilebilir. Bir toplumun kültürü, tarihi, sosyal ve ekonomik özellikleri, din ve diğer etkenler, ahlak yargılarını biçimlendirirler. Bu özellik onların toplumsal yönünü oluşturur. Öte yandan yine her ikisi için de bireysel bir boyuttan söz etmek mümkündür (Ural, 2004: 47). Bu bağlamda değerler ve ahlaki yargılar kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken başvurdukları en önemli dayanaklarıdır.

Kamu kesiminde görevini yapan bürokratlar, görevlerini yaparlarken çeşitli kararlar almak ve bu kararları uygulamaya koymak durumundadırlar. Kuşkusuz bu kararların alınma ve uygulanma aşamalarında iki temel etken rol oynamaktadır. Bunlardan biri yasalar, diğeri ise kişisel değerlerdir. Yasalar, kamu görevlilerinin davranışlarını dışsal olarak belirlemekte ve denetlemekte iken; kişisel değerler, davranışı içsel olarak yönetmekte ve denetlemektedir. Davranışların dıştan belirlenmesinde rol oynayan yasalar ve kurallar, kamu görevlilerini kamu yararı doğrultusunda eylemde bulunmaya zorlamaktadır (Özdemir, 2008: 182). İş dünyasında yasal düzenlemelerin yetersiz olduğu durumlarda ahlaki normlar çalışanların davranışlarını düzenler ve yönlendirir. Kamu görevlisinin alacağı kararların kişisel değerlere dayalı olduğu unutulmamalıdır. Bu anlamda çalışma ahlakı, kişinin herhangi bir mesleği icra ederken göz önünde bulundurması ve içselleştirmesi gerekli kural, tutum ve davranışları içerir.

En temel anlamda kamu çalışanlarından, görevlerine uygun olarak karar almaları ve bunları kamu yararını gözetenerek uygulamaları beklenmektedir. Bu beklenti içerisinde kamu çalışanları açısından birçok açmaz ve ikilemler ortaya çıkabilmekte ve bu ikilemler karar alımını etkileyebilmektedir. Böylesi durumlarda kendilerine etik amaç ve ahlaki yükümlülük rehberlik eder. Bu anlamda çalışma ahlakı, kişinin herhangi bir mesleği icra ederken göz önünde bulundurması ve içselleştirmesi gerekli kural, tutum ve davranışları içerir.

Kamu sektörü etiği, kamu sektörünün normları ve değerleri olarak kabul edilebilir. Bu normların ahlaki boyutu, bir davranışın iyi veya kötü; doğru veya yanlış sayılmasıdır.

Kamu etiği olarak adlandırılan disiplinin konuları etik bilgi olmaksızın açıklanamaz. Eğer, insanın neden ahlaklı bir kişi olması gerektiği ya da doğru eylemin ne olduğu sorusu bilgisel olarak açıklanamazsa, kamu görevlisinin neden rüşvet almaması gerektiği de en azından bilgisel olarak açıklanamaz.

Deontolojik ve teleolojik yaklaşımları örneklendirmek gerekirse, bir kamu görevlisinin, verilen emirleri yerine getirmesi ve kurallara uyması deontolojik olarak ahlakidir. Deontolojik yaklaşımda eylem ve kararlar iyi niyet, değer, ödev ve sorumluluk gibi temel ahlaki ilkelere dayandırılır. Yine bir kamu görevlisi, düşünceleri ile en yüksek iyi sonuçlara ulaşmayı amaçlamışsa, teleolojik olarak bu istemi etik amaçlıdır denilebilir. Teleolojik yaklaşımda bireyin karar ve eylemleri, sonucuna, başarısına ve faydasına göre değerlendirilmektedir. Kamu etiği yazınında egemen olan ilkeler, normlar ya da kodlar her iki yaklaşımın bir sentezi olarak görülebilir.

Kamu görevlisi, ödevi olduğu için işlerini yürütüyorsa bu ödevine uygun eylemde bulunuyor demek olur ve bu da ahlaki bir eylem olur. Ama bu kamu görevini yürütürken aldığı ücretin dışında da bazı çıkarlar sağlamak amacıyla

işleri yürütüyorsa, onu bir başka amaç için, bir fayda için yapmış olur ki o zaman bu çalışma eylemi ahlaki bir nitelik taşımaz.

Kamu görevlisinin, etkililiği sağlamaya yönelik rolü ile ahlaki rolü arasında tam bir uygunluk vardır denilebilir. Her ikisi de kurallara ve kuralları yorumlama yetkisine sahip amirlere itaat etmeyi gerektirir. Dolayısıyla kamu görevlileri açısından bireysel ahlaki tercih, kurallara uymak veyahut onları ihlal etmektir. Bu mantığa göre, kurallara uyan ve amirlerine itaat eden bürokratlar ahlaklı davranmış olur; kurallara uymayan ve itaat etmeyenlerse ahlakdışı davranmış olurlar (Demirci, 2007: 207). Ahlaki yükümlülük, hukuksal konulardan daha çok, çalışma yaşamındaki ilişkiler, sorumluluklar, doğru olan ve olmayan kararlar, doğru ve yanlış davranışlar ile ilişkilidir.

Aslında bir toplumun genel ilkeleri, bireyin ise değer yargıları bulunmaktadır. Bireyin değer yargıları toplumun genel ilkelerine yaklaştıkça davranışın ahlaki değerliliği de artmaktadır. Örneğin; “*Kurumumda bir görev adamı olmam gerekir.*”; “*Kurumumun çalışma saatlerine uymam gerekir.*” gibi yargılar birer ödev yargısıdır. “*İyi personel sahtekârlık yapmaz; rüşvet yemez.*” gibi yargılar ise birer değer yargısıdır. Çünkü deontolojik yaklaşıma göre, kamu hizmeti doğru olanı yapma, yanlış olanı yapmama yükümlülüğünü içermektedir.

Burada şu sorunun yanıtı önemlidir: *Bir kamu görevlisinin etiksel düşünmesi ve ahlaki olarak davranması kendisine nasıl kazandırılabilir?* Kuşkusuz böyle bir soruya yanıt verebilmek için, bireyi ve bireyin içinde yer aldığı toplumun dinamiklerini tanımak gerekmektedir. Özellikle kamu görevlisinin kişiliği, etiksel düşün ve ahlaki ödevin belirleyicisidir. Etik düşüncenin ve ahlaki ödevlerin kamu görevlisine kazandırılmasında öncelikle etik eğitiminin önemi büyüktür.

İnsan doğası gereği duygu, düşünce ve becerisini geliştirme, değiştirme yeteneğine sahip biyo-psiko-sosyal bir varlıktır. Ancak içinde yaşadığı toplumun bu gelişim ve değişikliği sağlayacak araçlara sahip olması gerekmektedir. Çünkü insan toplumdan aldığı etkilerle ahlaki bilincini geliştirir iyilik ve kötülüğü ayırt etme gücüne sahip olabilir.

Toplumsal gelişim sürecinde iyi hareketlerin örnek olarak gösterilmesi ve takdir edilmesi, kötülüklerin de neden olacağı zararların anlatılması ve örnekler gösterilmesi ahlaki gelişimin başlıca araç rolünü oynar.

Etik amaca ilk düşen iş, “*mutlak iyi nedir?*” sorusuna yanıt bulmaktır. Sonra da bunu esas alarak kamu örgütlerinde, görevlilerin izlemeleri gereken eylemleri ortaya koymaktır. Bu ilkelere göre görevini yürüten bir memur, iş yaşamında ve özel yaşamında mutlu olacaktır. Çünkü görevini layıkıyla yerine getiren bir çalışanın kendine özgüveni ve değerliliği artacaktır. Buradaki kamu görevlisinin aynı zamanda temel amacı, toplum için *en yüksek iyiyi* sağlamak olmalıdır.

Teleolojik yaklaşım ilkelerine göre, ilk olarak bir eylemin hem iyi hem de kötü sonuçları hesap edilir. İkinci olarak, iyi sonuçların toplamının kötü sonuçların toplamından daha ağır gelip gelmediği belirlenmelidir. Eğer iyi sonuçlar daha fazlaysa o zaman bu eylemi yapmak ahlaken daha doğrudur. Eğer kötü sonuçlar daha fazlaysa, o zaman bu eylem ahlaken doğru değildir (Yaran, 2010: 41).

Bugün etik kuramının anlamını bilmek, ahlaki yükümlülüklerin dayanaklarını, halk yığınlarının çeşitli sorunlarla ilişkisini; ekonomik, toplumsal

ve politik gelişmenin ulaşmak istediği amaçları bilmek demektir. Etik kuram, ahlaki gelişme rehberlik etmektedir. Bir toplumdaki ahlaki bozulmaların, yönetim kadrosunu da etkileyeceği düşünülürse; etiğin önemi burada çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Kamu görevlisi bazen görevini sürdürürken kendi vicdanı ile veya belirli ahlaki normlara karşı olarak bir iç çatışma yaşayabilir. Böylesi durumlarda kuşkusuz insan akli ve duyguları devreye girecektir. İnsanın duygu ve düşünceden hareketle kendi vicdanına bağlı olarak görevini sürdürmesi gerekmektedir. Bu noktada davranış belirleyicisi olarak akıl, duygu ve vicdan etkindir denilebilir. Bu çeşitli açmazlardaki ortak yan, bu açmaz ya da uyumsuzlukların herhangi bir kamusal otorite ya da erk tarafından her bir durum için genel bağlayıcı nitelikte çözümlenemeyip; söz konusu kamu görevlisinin kendi sorumluluğuyla karar vermesiyle halledilmesidir.

Deontolojik yaklaşıma göre, kurumlardaki ahlaki uygulamalar, hem kurum içi hem de kurum dışı tarafları ilgilendirir ve etkiler. Kurumlar, çalışanlarıyla birlikte vatandaşlara hizmet sunmakla yükümlüdürler. Kurumlar bir taraftan kendi çıkarlarını korumaya ve çalışanlarına sağlayacakları faydaları artırmaya çalışırken diğer taraftan ürün ve hizmet yoluyla vatandaşlara en büyük faydayı sağlama çabası içindedirler (Turgut, 2007: 226).

Bireyin değerlere sahip olmasına karşılık; toplum da kültüre sahiptir. Ahlaksal davranış her zaman kültürün etkisi altındadır. Bir davranışın kabul edilebilir ölçütlerini, toplumsal yükümlülükleri toplumsal kültür belirler. Ahlaksal davranış aynı zamanda içinde bulunulan çağın da etkisi altındadır. Bu nedenle ahlaksal davranışın durumsal olduğu söylenebilir (Steinberg ve Austern, 1995: 141). Birey ahlaksal kararları belli bir durumun ya da benzer koşulların sınırları içerisinde verir. Bireyin ne yapacağı konusundaki kararı büyük ölçüde ne öğrendiğine ve deneyimlerine bağlıdır.

6. SONUÇ

Bu çalışmada, teori, amaç ve süreç yönünden birbirinden farklı olan meslek etiği ve çalışma ahlakı gibi önemli iki disiplin açıklanmaya çalışılmıştır. Bu açıklamalara dayalı olarak, çalışmanın genel amacı, bir düşünce biçimi olan etik disiplininin ve ahlaki davranışların kamusal hizmet üretimindeki yararlılıklarını ortaya koymaktır.

Yapılan açıklamalardan görülmektedir ki, kamusal bir örgütün başarısı üzerinde meslek etiği ve çalışma ahlakının önemli derecede payı bulunmaktadır. Çalışma ahlakına sahip olup olmamak, kişilik özelliği olduğu kadar, aynı zamanda kültürel bir olgudur. Toplumda çalışma ahlakının güçlendirilmesi, bu konuda sürekli bir eğitim çabasını gerektirir. Çalışma ahlakının yüksek olduğu kültürlerde etkililik ve verimlilik daha yüksektir.

Kurumsal açıdan bakıldığında bir işyerinde ahlak dışı uygulamaların olması o işyerindeki diğer çalışanların düşüncelerini etkilemekte ve dolayısıyla etkililik ve verimlilik açısından kurum zarar görmektedir. Etik disiplini açısından bakıldığında ahlaki davranışlar çalışanların kendilerini iyi hissetmelerini sağlamakta personelin benlik değeri ve öz güvenleri artmaktadır. Ahlaklı insanların çalıştıkları iş yerinde uyum ve düzen vardır. Bu uyum ve düzen ise kurumu başarıya taşımaktadır.

Etik ve ahlak teorilerinin kamu yönetimine uygulanabilirliği açısından şunlar söylenebilir: Etik disiplini düşünebilmeyi sağlamakta, bu düşünce süreci kamu görevlilerinin davranışlarına olumlu olarak yansımakta; böylece kurumsal olarak etkililik, verimlilik artmaktadır.

Vatandaşlar, kamu görevlilerinin kamu kaynaklarını uygun biçimde yönetmelerini, tarafsız olarak hizmet vermelerini, iyi davranış sergilemelerini ve yararlı politikalar üretmelerini beklemektedirler. Vatandaşların bu beklentilerinin karşılanması durumunda, toplumda normlara ve değerlere karşı saygı artar; işlenen suçlar ve ahlak dışı davranışları azalır. Bu bağlamda kamu sektöründe etik altyapısının oluşturulması için, denetim, şeffaflık, yönlendirme ve iyi yönetim yarar sağlar. Bu değerlendirmelerin yanında şu düzenlemeler yararlı olabilir:

- Kamu görevlisinin işe alımında keyfilik olmamalı,
- Bağımsız jüri personel seçimini yapmalı,
- Seçimde tek kıstas, adayın yeterliliği ve değerleri olmalı.
- Kurum içi yükselmelerde adil davranılmalı,
- İşten çıkarmalarda keyfi davranılmamalı,
- İş ile ücret arasında tutarlılık sağlanmalı,
- Verilen cezada nesnellik olmalıdır.

Sonuç olarak denilebilir ki; insan ögesi her kurum için en önemli unsurdur ve insan eğitime yönelik her tür düzenleme kurumsal etkililik açısından yararlıdır. Bu düzenlemelerin başında da etik ve ahlak eğitimi gelmektedir. Bu nedenle kurumlarda ahlâk ve etik eğitiminin verilmesi ise bu çalışmanın başat önerisidir denilebilir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, Bedia (1984), Felsefe Terimleri Sözlüğü, Savaş Yayınları, Ankara.
- CNFPT, (2009), Ethique et Service Public, Delegation Premiere Couronne Centre de Ressources Documentaires.
- Cevizci, Ahmet (2005), Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Ceylan, Yasin (2004), "Din ve Ahlak", Doğu Batı, Sayı:4, ss. 79-86.
- Comte-Sponville, Andre (2006), Felsefeyi Takdimimdir, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Demirci, Mustafa (2007), "Kamu Yönetimi Etiğinin Normatif Temelleri", Kamu Yönetimi Yazıları, (Ed.) Bilal Eryılmaz; Musa Eken ve Mustafa Lütfi Şen, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara: ss. 200-220.
- Gök, Sibel (2009), "İş Etiği", (Ed. Tınaz, P), Çalışma Yaşamından Örnek Olaylar, Beta, İstanbul.
- İmre, Zahit (1980), Medeni Hukuka Giriş, Fakülteler Matbaası, İstanbul. Özdemir, Murat (2008), "Kamu Yönetiminde Etik", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7, 2008, s. 179-195. <http://iibf.karaelmas.edu.tr/sbd/makaleler/1303-9245/200804007177193.Pdf>. Pdf. (23.05.2010).
- Pazarlı, Osman (1980), İslam'da Ahlak, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Pieper, Annemarie (1999), Etiğe Giriş, (Çev.Veysel Atayman, Gönül Sezer), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Ricoeur, Paul (2010), Başkası Olarak Kendisi, (Çev.), Hakkı Ünler, Doğubatı.
- Selsam, Howard (1995), Etik Yeni Değerler ve Özgürlük (Çev. Yüksel Demirekler), Yaba Yayınları, Ankara.
- Steinberg, Sheldon S. and Austern, David T. (1995), Hükümet Ahlak ve Yöneticiler, (Çev.) Turgay Ergun, TODAİE Yayını, Ankara.
- Takış, Taşkın (2004), "Etik", Doğu Batı, Sayı: 4, ss. 7-8.
- Turgut, Tülay (2007), "Kurumlarda Ahlakı Aykırı Davranışlar ve Saldırganlık", Suna Tevrüz (Ed.) İş Hayatında Etik, Beta, İstanbul.
- Ural, Şafak (2004), "Epistemolojik Açından Değerler ve Ahlak", Doğu Batı, Sayı: 4, ss. 45-53.
- Tunalı, İsmail (2009), Felsefeye Giriş, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Uyanık, Mevlüt (2003), Felsefi Düşünceye Çağrı, Elis Yayınları, Ankara.
- Yaran, Cafer Sadık (2010), Ahlak ve Etik, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, İlkay, "Ayn Rand", <http://yilmaz.mersin.edu.tr>. (25.08.2011).

